

CIŽUF - Centar za istraživanje žena u filozofiji

ZAŠTO CENTAR?

O ženama u filozofiji moguće je govoriti na najmanje dva načina. Prvi se tiče žena kao filozofkinja i njihova doprinosa ovoj najmisaonijoj od misaonih ljudskih djelatnosti. Drugi se odnosi na žene kao objekt filozofskog promišljanja, filozofski predmet ili filozofsku temu. I jedan i drugi način opterećen je višestoljetnim zapadno-filozofskim podbačajem ili sporim putem napretka u razumijevanju ili odgovora na pitanje „Tko je čovjek?“.

Predugo je aristotelovski odgovor na ovo pitanje iz pojma čovjeka isključivao žene, djecu, robove i barbare, osuđujući ih ne samo na negrađanski već i na ne-filozofski život. Oni su rijetko bili objekti a još rjeđe subjekti filozofskog mišljenja. I dok su djeca odrastajući, a robovi i barbari svojim zaslugama stjecali status čovjeka, žena nikada, ni pod kojim uvjetom nije mogla postati čovjekom u punom smislu te riječi. Njezina osuda na nemisaonost bila je trajna i nepromjenjiva, ukorijenjena u pradavnim pitagorovskim oprečnostima kojima bijaše opisan svemir. U tom je poretku stvari jedina dijada među živima uspostavljena između muškarca i žene, pri čemu je ženskost stajala uz bok mraku i zlu, dok je muškost bila svrstana na drugu stranu, uz svjetlo i dobro.

Posljedice, a možda i uzroci, ovakvog razumijevanja žena i ženske naravi povijesno gledajući bile su brojne, a očitovale su se

isključivanjem žena iz javnog života i guranjem u onaj privatni, obiteljski, rađalački i skrbnički. Tek je u dvadesetom stoljeću pod utjecajem feministkinja drugog vala otvoreno pitanje ženske povijesti i ženskog doprinosa povijesti koji je dugo vremena bio izravno i neizravno negiran, zbog čega se i sam Freud jednom usudio postaviti cinično pitanje o njegovu postojanju.

Upravo zato danas je od neizrecive važnosti poduzeti napore historijske revalorizacije ženskog doprinosa svijetu i civilizaciji koji uključuju istraživanja unutar i povrh postojeće historiografije. Drugim riječima rečeno, potrebno je ne samo nadopuniti historiografska znanja, temeljena na veličanju dosega (muškog dijela) čovječanstva u primarno javnom kontekstu, onim dijelovima koji su se ticali ženskih filozofskih, znanstvenih, političkih i umjetničkih pregnuća, već i osmisliti potpuno novu historiografiju koja bi obuhvaćala neselektivni pogled na život u cjelini, u čijem su tkanju žene kroz povijest imale nimalo beznačajnu ulogu. Stoga je 2018. godine pri Institutu za filozofiju u Zagrebu skupina filozofkinja i filozofa osnovala Centar za istraživanje žena u filozofiji (CIŽUF).

CIŽUF je dio projekta „Hrvatske filozofkinje u europskom kontekstu“ koji pod brojem UIP-2017-05-1763 financira Hrvatska zaklada za znanost.

„Filida i Aristotel“, nepoznati/a autor/ica, Njemačka, 1485.

CIŽUF STREMI K SLJEDEĆIM CILJEVIMA:

- baviti se znanstveno-istraživačkim radom prema najvišim standardima znanstvene izvrsnosti;
- postati mjesto susreta i okupljanja stručnjaka i stručnjakinja te izvrsnih istraživača i istraživačica zainteresiranih za teme kojima se CIŽUF bavi s osobitim naglaskom na mlađim istraživačima i istraživačicama;
- uspostaviti suradnju sa srodnim institucijama u Hrvatskoj i inozemstvu;
- težiti što većem transferu znanja i međunarodnoj znanstvenoj razmjeni;
- javno se angažirati radi promocije povijesti pretežno zanemarenih filozofkinja iz prošlosti kao i filozofskog pristupa suvremenim temama vezanim uz žene u filozofiji;
- uspostaviti suradnju sa znanstvenicima i znanstvenicama iz drugih znanosti i disciplina.

ISTRAŽIVAČKE TEME CIŽUF-A:

- hrvatske filozofkinje;
- filozofkinje koje nisu Hrvatice, ali koje su živjele ili žive u Hrvatskoj ili su na drugi način povezane s Hrvatskom;
- recepcija stranih filozofkinja u Hrvatskoj;
- recepcija hrvatskih filozofkinja izvan Hrvatske;
- povijest i razvoj feminiz(a)ma u Hrvatskoj;
- feministička metateorija;
- žena kao predmet filozofskog bavljenja.

NEKE OD GLAVNIH AKTIVNOSTI CIŽUF-A:

- sastavljanje knjižnice posvećene hrvatskim filozofkinjama, recepciji svjetskih filozofkinja u Hrvatskoj i ostalih tema kojima se CIŽUF bavi;
- organiziranje znanstvenih skupova, okruglih stolova, radionica, ljetnih škola, javnih predavanja, izložaba i ostali rad na popularizaciji i diseminaciji i razmjeni znanja;
- održavanje i izrada bilingvalne englesko-hrvatske mrežne stranice (**Hrvatske filozofkinje**);
- različita tiskana izdanja, prijevodi itd.

Izbor iz tema kojima se CIŽUF bavi

FILOZOFKINJE I POVIJEST FILOZOFIJE

Važna grana filozofije – povijest filozofije – postala je predmetom istraživanja onih koji su se zanimali za ulogu žena u filozofiji. Proučavanja klasičnog filozofskog kanona razgranala su se u tri osnovna smjera. Prvi je smjer usredotočen na analizu postojećeg kanona iz perspektive feminističkih filozofija. U svojem negativnom obliku ovaj smjer preuzima oblik očekivane kritike muške dominacije unutar filozofskog kanona, ukazujući pritom na mnoštvo derogativnih karakterizacija žena tijekom povijesti filozofije. U najradikalnijem obliku ovaj pristup argumentira da je cijela povijest filozofije krivo postavljena i da je upravo stoga predstavljena isključivo muškim predstavnicima. Drugi smjer prema ženama usmjerenog istraživanja povijesti filozofije nastoji razbiti mit o filozofiji kao disciplini u kojoj nema žena, ili barem nema važnih žena. Takve revizije povijesti filozofije idu za time da smještaju filozofkinje u kanon velikih filozofa i time ispunjavaju praznine koje su nastale njihovim zanemarivanjem u isključivo muškoj povijesti filozofije kako se ona danas većinom podučava na sveučilištima. Treći je smjer pretresanje filozofskog kanona u potrazi za anticipiranim idejama i anticipatorima (bilo muških bilo ženskih) sadašnjih feminističkih teorija: povjesničari filozofije ovoga smjera traže one teorije te filozofe i filozofkinje u prošlosti koji su najbliži i najsrodniji sadašnjim feminističkim trendovima.

FILOZOFIJA I FEMINIZAM

Odnos filozofije i feminizma oduvijek je bio plodotvoran te je zaslužio posebnu pažnju istraživača i istraživačica Centra. Feminizam kao primarno društveno-politički pokret filozofiji je podario utjelovljeni subjekt i dodatni smisao postojanja u borbi za ne samo istinu već i za pravdu, dok je filozofija feminizmu poklonila teorijske temelje i političku oštricu. Međutim, filozofska sklonost ka univerzalnosti i apstraktnosti uz posljedično ignoriranje akcidentalija s jedne strane i feministički fokus upravo na ono pojedinačno, iskustveno i konkretno, s druge, stvara napetost kako u njihovom međusobnom odnosu tako i unutar same filozofije i samog feminizma.

I kao što je feminizam uspješno izgradio svoje intelektualne temelje na filozofiji, tako je i filozofija prihvatila feminističke ideje, probleme i njihova rješenja učinivši ih svojim integralnim dijelom. Te su ideje **utjecale** kako na kontinentalnu tako i na analitičku filozofsku tradiciju te na većinu polja filozofije, od ontologije, epistemologije i estetike do etike te socijalne i političke filozofije. Feminizam je značajno promijenio lice filozofije tako što je raskrinkao lažnu univerzalnost nekih njezinih postavki, učinivši ju ljudskom i istinitijom. Ujedno, na posve praktičnoj razini omogućivši lakši ulaz žena u mnoga dotad im zabranjena područja društvenosti, širom im je otvorio vrata i u samu filozofiju.

Hipatija (c. 350.-370., - 415.), helenistička neoplatonska filozofkinja, astronomka i matematičarka koja je živjela u Aleksandriji u Egiptu. Jules Maurice Gaspard, 1908.

Upravo zato čini se pomalo redundantnim govoriti, što se nerijetko i čini, o feminističkoj filozofiji, budući da bi svaka filozofija, ili barem filozofija koja se bavi onim ljudskim, trebala po svojoj prirodi biti feministička. Filozofija koja se bavi čovjekom a ne kreće od feminističkih postavki riskira bivati proglašena ne- ili čak anti-filozofskom, jednako kao što bi to bila filozofija koja bi u sebi sadržavala rasističke, klasističke, ksenofobne ili šovinističke elemente. Dodavanje atributa „feministička“ svjedoči dalekom putu koji filozofija mora poduzeti za vlastitu „feminističnost“, budući da ona još uvijek feminizam tretira kao tek svoj marginalni dodatak ili kao „filozofiju nečega“.

Feminističke filozofkinje ostvarile su specifičan doprinos filozofiji s obzirom na brojne teme poput moći, slobode, autonomije, pravednosti, tijela, sebstva, seksualnosti, znanosti, zdravlja, obitelji i rađanja. Jedna od najvećih među njima, Simone de Beauvoir, svojom je teorijom opisanom njezinom čuvenom rečenicom o ženi koja se ne rađa već postaje izgradila temelje raspravi o spolu i rodu mijenjajući stubokom lice društvenih i humanističkih znanosti. Njezina ideja o društvenoj uvjetovanosti umjesto biološke zadatosti nepravde nije samo utjecala na esenciju i egzistenciju žena već i drugih potlačenih skupina, približivši feminizam i filozofiju ostalim pokretima i misaonim pravcima u njihovoj borbi za ljudska prava i bolji svijet.

U toj borbi sudjelovale su i hrvatske feminističke filozofkinje kojima je Centar za istraživanje žena u filozofiji posvetio posebno mjesto. Među njima ističu se Blaženka Despot, Nadežda Čačinović, Jasenka Kodrnja i Gordana Bosanac. Sve su one posvetile svoje filozofsko djelovanje borbi protiv neravnopravnosti koja se pokazala rezistentnom na brojne ekonomske i političke promjene koje su zadesile Republiku Hrvatsku zadnjih desetljeća. Njihovom zaslugom i zaslugom drugih hrvatskih i međunarodnih feminističkih filozofkinja otvorena su vrata za nove naraštaje (feminističkih) filozofkinja čijim se radom Centar za istraživanje žena u filozofiji tek treba baviti.

HRVATSKE FILOZOFKINJE

CIŽUF je ustrojen s namjerom proizvodnje znanja o ženama čiji je rad ostavio trag u povijesti filozofije. Njegova primarna dužnost pritom nije spasiti hrvatske filozofkinje od zaborava, jer mnoge od njih nisu niti imale priliku biti zaboravljene, već provodeći iscrpna kritička bio-bibliografska istraživanja u Hrvatskoj i u inozemstvu, stvoriti novu povijest hrvatske filozofije, povijest filozofije koja stoji na ramenima kako filozofa tako i filozofkinja. Ovo je izbor nekih filozofkinja kojima se CIŽUF bavi.

Maruša Gundulić Gučetić (Maria Gondola Gozze) rođena je u drugoj polovici 16. stoljeća u Dubrovniku. Suprug joj je bio filozof Nikola Vitov Gučetić (1549.-1610.). Ona u posveti Gučetićeve djela *Razgovor o Aristotelovoj*

Cvijeta Zuzorić

Meteorologici staje u obranu svoje prijateljice Cvijete Zuzorić (oko 1552.-1648). Maruša, koja je posvetu nasloвила „Podjednako lijepoj kao i vrlo i plemenitoj ženi Cvijeti Zuzorić“ podjednako ističe Cvijetinu ljepotu kao i intelektualne sposobnosti. Također iznosi tezu o ženskoj superiornosti spram muškaraca. U svojim filozofskim djelima *O ljepoti* i *O ljubavi*, Nikola Gučetić iznosi dijalog između Cvijete i Maruše.

Helene (von) Druskowitz rođena je 1856. godine u Hietzingu, predgrađu Beča. U Zürichu je 1878. godine doktorirala filozofiju tezom *Lord Byrons „Don Juan“*. Time je postala prva žena s njemačkog govornog područja koja je regularno stekla doktorat iz filozofije. U Zürichu je upoznala Friedricha Nietzschea s kojim je imala buran intelektualni okršaj. Posebno ju je zanimala filozofija Immanuela

Kanta, Arthura Schopenhauera i Herberta Spencera. Osim filozofskih knjiga (*Moderne Versuche eines Religionsersatzes, Wie ist Verantwortung und Zurechnung ohne Annahme der Willensfreiheit möglich?, Zur neuen*

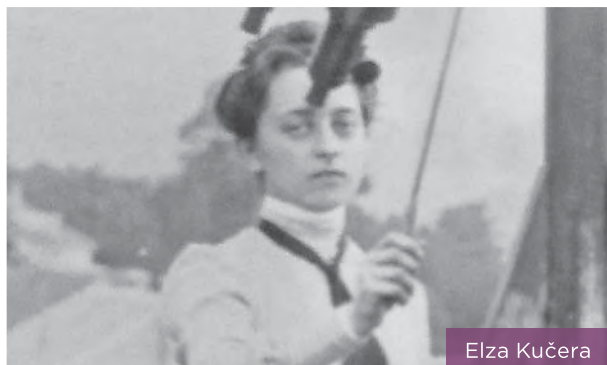

Helene (von) Druskowitz

Lehre. Betrachtungen zur Begründung einer überreligiösen Weltanschauung, Eugen Dühring, Pessimistische Cardinalsätze: ein Vademekum für dei freiesten Geister) pisala je i literarne drame i eseje o literarnoj kritici. Prijateljivala je s nekima od najznačajnijih ljudi intelektualnog života u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj svojega vremena. Skoro trideset godina provela je u raznim sanatorijima, a umrla je 1918. godine u psihijatrijskoj klinici Mauer-Öhling u Austriji.

Elza Kučera rođena je 1883. godine u Vinkovcima. Studirala je u Beču, Zagrebu i na kraju u Zürichu gdje je 1909. godine doktorirala filozofiju tezom *Spoznajna teorija Thomasa Browna*. U Hrvatskoj je Elza Kučera najpoznatija kao prva žena bibliotekarka i kao eksperimentalna psihologinja. Osim njezine disertacije, ostala njezina filozofska djela

ostala su u rukopisu i čuvaju se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Iz njezine filozofske ostavštine vidljivo je da se je zanimala za nacionalnu filozofiju, logiku, epistemologiju i da je namjeravala napisati povijest filozofije.

Elza Kučera

Dvadesetih godina 20. stoljeća imala je privatni psihološki laboratorij u svojem stanu u Zagrebu. U Zagrebu je u razdoblju od 1924. do 1930. godine organizirala filozofske kolokvije. Umrkla je 1972. godine u Zagrebu.

Ivana Rossi rođena je 1892. godine u Glini. Godine 1916. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu doktorirala je filozofiju tezom *Osnovne misli filozofije Henri Bergsona*. Time je postala prva žena koja je doktorirala filozofiju na toj ustanovi. Zanimala ju je filozofija Henri Bergsona, estetika i odnos filozofije i psihologije. Umrkla je 1963. godine u Zagrebu.

Elly Ebenspanger rođena je 1904. godine u Zagrebu u židovskoj obitelji. Godine 1939. doktorirala je filozofiju tezom *Problem slobode volje*. Kao Židovka bila je 1942. godine internirana u logor Loborgrad, a iste je godine

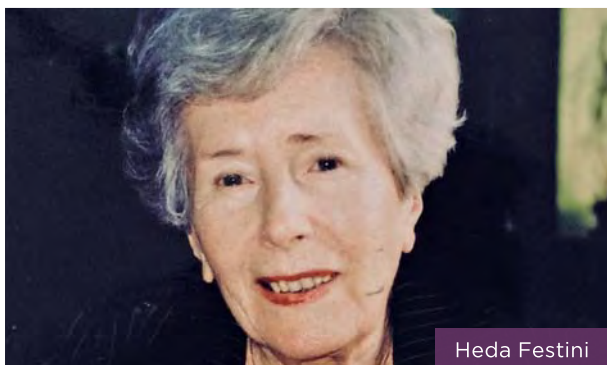

Elly Ebenspanger

umrla najvjerojatnije u Auschwitzu.

Marija Brida rođena je 1912. godine u mjestu Selca na otoku Braču. Godine 1937. doktorirala je tezom *Život-doživljaj* na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1961. godine radila je na Sveučilištu u Zadru. Na Filozofskom fakultetu u Zadru organizirala je samostalni Odjel za filozofiju. Treba naglasiti njezin doprinos istraživanju hrvatskih filozofa, posebice Benedikta Benkovića, Federika Grisogona, Frane Petrića, Juraja Dubrovčanina, Pavla Vuka-Pavlovića, Vladimira Filipovića. Objavila je pet knjiga: *Život-doživljaj*, *Benedikt Benković*, *Pavao Vuk-Pavlović: čovjek i djelo*, *Tražnja: filozofski ogledi i Misaonost Janka Polića Kamova*. Umrkla je 1993. godine u Jelsi na otoku Hvaru.

Heda Festini rođena je 1928. godine u Osijeku. Doktorirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1965. godine s tezom *Antropološka problematika pozitivnog egzistencijalizma Nicole Abbagnana*. Bila je profesorica na Filozofskom

Heda Festini

fakultetu u Zadru. Zanimala se za filozofiju znanosti, logiku, egzistencijalizam, teorijsku filozofiju i filozofiju Ludwiga Wittgensteina. Važni su i njezini radovi o hrvatskim filozofima Federiku Grisogonu, Frani Petriću, Pavlu Skaliću, Kazimiru Bedekoviću, Jurju Politeu, Petru Botturi, Antunu Petriću, Vladimiru Filipoviću. Objavila je tri knjige *Život i djelo Splitsanina Jurja Politea*, *Antun Petrić: filozof iz Komiže* i *Uvod u čitanje Ludwiga Wittgensteina*. Umrla je 2018. godine u Rijeci.

Blaženka Despot rođena je 1930. godine u Zagrebu. Godine 1970. na Sveučilištu u Ljubljani doktorirala je tezom *Humanitet tehničkog društva*. Radila je kao srednjoškolska nastavnica, predavala je na Fakultetu strojarstva

Blaženka Despot

i brodogradnje te na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu. U Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu radila je od 1989. do 1993. godine. Iz njezinih djela vidljivo je da ju je zanimao problem humanizma, tehnike, feminizma, new agea, znanstvenog napretka i slobodnog vremena. Posebice je značajan njezin doprinos utemeljenu feminističke filozofije na ovim prostorima. Objavila je šest knjiga: *Humanitet tehničkog društva*, *Ideologija proizvodnih snaga i proizvodna snaga ideologije*, *Plädoyer za dokolicu*, *Žensko pitanje i socijalističko samoupravljanje*, *Emancipacija i novi socijalni pokreti*, „New age“ i *Moderna*. Umrla je u Zagrebu 2001. godine.

Gordana Bosanac rođena je 1936. godine u Varaždinu. Godine 1966. godine doktorirala je na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu tezom *Bitna svojstva informacije u samoupravljanju i njihova praktična verifikacija u okviru radne organizacije*.

Gordana Bosanac

Radila je u Institutu za društveno upravljanje u Zagrebu, bila je redovita profesorica na Fakultetu za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, a od 1986. godine radila je u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Predmeti interesa su joj bili problematika odgoja i obrazovanja te feminizam. Objavila je sljedeće knjige: *Edukacijski izazov, Utopija i inauguralni paradoks, Visoko čelo - ogled o humanističkim perspektivama feminizma*. Umrla je u Zagrebu 2019. godine.

Jasenska Kodrnja rođena je 1946. godine u Zagrebu. Doktorirala je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2000. godine tezom *Društveni položaj žene umjetnice*. Bila je članica sekcije Žena i društvo te aktivistica SOS telefona za

Jasenska Kodrnja

žene i djecu žrtve nasilja. Radila je u Institutu za društvena istraživanja i predavala na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Napisala je tri knjige: *Umjetnik u društvenom kontekstu, Nimfe, Muze, Eurinome: društveni položaj umjetnica, Žene zmije: rodna dekonstrukcija*. Umrla je u Zagrebu 2010. godine.

I mnoge druge...